

BUITEN

1^e JAARGANG N°. 30.

ZATERDAG 7 DECEMBER 1907.

Foto Aug. F. W. Vogt.

EEN BEKENDE GELDERSCHE SCHUTTER OP POST;
MR. A. A. BARON VAN NAGELL.

REDACTIE:

HENRI VAN BOOVEN, te HILVERSUM.

MEDEWERKERS.

ARCHITECTUUR, (*Gebouwen, woninginrichting, meubelen, verlichting, verwar-
ming, enz.*) TUINARCHITECTUUR, PLAATSBSCHRIJVING: W. BAX JR.,
A. F. VAN BEURDEN, H. VAN DER BORCH VAN VERWOLDE, WOUTER COOL,
H. J. DAMMERMAN JR., J. W. HANRATH, AUG. SASSEN, PROF. K. SLUY-
TERMAN, LEONARD A. SPRINGER, D. F. TERSTEEG, P. WESTBROEK.
BLOEMEN- EN MOESTUIN; (*Serres, kassen, enz. vruchtboomen, sierheesters.*)
J. G. BALLEGO, K. BERENDSEN, JAC. B. BRINK, E. H. J. CUNAËUS, A. FIET,
J. J. KRUYFF, A. SCHUTTEVAER, E. TH. WITTE.
FOKKEN EN KWEEKEN: (*Paarden, runderen, zwolvet, honden, pluimvee en
ander gevogelte, visschen, bijen.*): F. BLAAUW, G. C. DUVAL VERWEY, J.
KOOIMAN, CHR. H. J. RAAD, S. SPANJAARD LZN., JOH. PH. TUYT.
FOTOGRAFIE: J. A. BAKHUIS, M. A. BOEK, F. F. BRUYNING JR., WOUTER COOL,
DR. A. J. M. GARJEANNE, G. A. M. GARJEANNE, MEVR. C. DE VRIES-BLOM.
HYGIËNE, (*Tuinsteden*) OPVOEDING EN ONDERWIJS: J. BRUINWOLD RIEDEL,
G. H. DEMMINK, J. C. G. GRASÉ, G. OOSTERBAAN.
LANDBOUW, LANDBOUW-ECONOMIE, HEIDEONTGINNING EN BOSCH-
CULTUUR: (*Cultuurplanten, woudflora, veredeling van gewassen, enz.*) L.
BROEKEMA, F. F. BRUYNING JR., V. R. Y. CROESEN, S. R. VON FRANCK,
J. P. VAN LONKHUIJZEN, J. RINKES BORGER, J. Z. TEN RODENGATE MARISSEN,
A. J. VAN SCHERMBEK, C. G. SPENGLER, DR. J. J. OTT DE VRIES.
LEVENDE NATUUR EN LETTERKUNDIGE BIJDRAGEN: LODE BAEKEL-
MANS, MEJ. A. BIENFAIT, MEJ. C. BIENFAIT, M. J. BRUSSE, MEVR. A. BIJL-
VAN SLOOTEN, BERN. CANTER, J. DAALDER DZN., HENRI M. DEKKING, P.
FRANSEN JZN., DR. A. J. M. GARJEANNE, G. DE GRAAF, E. HEIMANS, MEVR.
HOFFMANN, J. HORA ADEMA, DR. EDW. B. KOSTER, JOH. DE MEESTER,
HENRI MEIJER, J. REDDINGIUS, P. TEUNISSEN, F. DE SINCLAIR, DREYES
UITTERDIJK.
METEOROLOGISCHE EN ASTRONOMISCHE MEDEDEELINGEN: DR. C.
SCHOUTE, J. VAN DER BILT, PROF. DR. A. A. NIJLAND.
SPORT: (*Cricket, golf, hockey, kaatsen, laventennis, voetbal, ijskolf (bandy), enz.;
paardensport; jacht en jachthonden; automobilisme, wielrijden, toerisme; roeien,
zeilen, zwemmen, visschen, watertochtsjes; biljarten, schermen, vuistvechten, enz.;
wedstrijden*) H. F. ADAMS, LUIT. H. BIERMAN, J. COUCKE, PROF. P. H.
DAMSTÉ, A. W. H. W. H. R. VAN MANEN, W. WESTRA.

INHOUD:

De sterrenhemel in December, door A. A. N. blz. 350
Uitstapjes, III, door J. Daalder Dz. " 351
Drijffucht-beschouwingen, door H. v. d. B. v. V., geïllustreerd blz. 349 en 352
De kustmanoeuvres van 18 tot en met 25 September 1907, door Enricus (Slot) blz. 356
De jacht van Kay de Slang, door R. Kipling, vert. door Mevr. H. (vervolg) " 357
Verwoest leven, door P. Fransen Jr., geïllustreerd " 358

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

*Bij iedere rubriek wordt gelegenheid voor correspondentie opengesteld en gelieve
men vragen aan de Redactie te richten.*

*Fraaie foto's zullen gaarne ter beoordeling ontvangen worden. Te adresseeren
aan de Redactie of aan de Uitgevers. De inzender verzuime vooral niet duidelijk
zijn naam en adres te vermelden; ook achter op de foto's.*

*Van tijd tot tijd zullen prijsvragen voor de beste foto's op een of ander gebied
worden uitgeschreven.*

*De Uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding
van eene annonce, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.*

DE STERRENHEMEL IN DECEMBER.

DE *Mercurius*-overgang van den 14^{den} November, waar-
over in No. 26 een en ander is medegedeeld, is in ons
land onder hoogst ongunstige omstandigheden waargenomen. Wij zagen te Utrecht *Mercurius* 5 minuten
vóór 11, even na den ingang, tusschen jagende wolken
en nevelvelden door als een gitzwart schijfje op de zon; voor
eigenlijke waarnemingen bestond echter geen gelegenheid. Te
Leiden heeft men den uitgang kunnen waarnemen.

Tijdens den *Mercurius*-overgang was een mooie groep vlekken
op de zon te zien. Deze *zonnevlekken* verschijnen aan den Oost-
rand der zonneschijf en verdwijnen meestal na 13 dagen aan den
Westrand. Hunne langzaam beschreven banen zijn doorgaans
gekromd — van Juli tot December hol naar het Noorden, van
Januari tot Mei bol — maar omtreks den 6^{den} December en
den 4^{den} Juni recht: de aardbol bevindt zich op deze beide dagen
in het vlak van den „zonsaequator”, het vlak, dat loodrecht staat
op de zonsas.

Venus zal deze maand als avondster zichtbaar worden. Men
zal bij vrijen horizon de schitterende planeet zonder moeite zelfs
vóór zonsondergang al aan den Z. W. hemel kunnen vinden.

Mars is ook deze maand na zonsondergang in het Z. W. tamelijk
hoog boven den horizon zichtbaar. De planeet beweegt zich in
het sterrenbeeld Waterman snel naar het Oosten. Den 31sten
December zal *Mars* gelijktijdig met *Saturnus* in het veld van een
binocle gezien kunnen worden: een mooie gelegenheid om de
helderheid en de kleur der beide planeten te vergelijken. *Mars*
gaat op een afstand van nog geen 4 maansmiddellijnen (1'50")
boven *Saturnus* langs. Men verzuime deze maand niet, den
afstand der planeten, die den 1sten nog 18' bedraagt, en die per
dag een halven graad vermindert, te meten. De middelen daartoe
heeft iedereen „bij de hand”. Men houde de hand op armslengte
en bepalde door geschikte sterrenparen, hoeveel graden met de dikte
van één of meer vingers, met de breedte van den handpalm enz.
overeen komen. Zoo dekt mijn wijsvinger 3, wijs- en midden-
vinger samen 5, met den ringvinger 7, mijn handpalm 12,
Van den duimtop tot den wijsvingertop meet ik bij grootste span-
ning 17 aan den hemel, van den duimtop tot den pinktop 23.
Zoo „mat” ik 25 November j.l. den afstand van *Mars* tot *Saturnus*
en vond 23', terwijl de ware afstand 23'3 was. Mochten er
en vond 23', terwijl de ware afstand 23'3 was. Mochten er
belezers of lezeressen van „Buiten” zijn, die hun hand op de be-
schreven wijze tot hoekmeetinstrument willen inrichten, maar
die geen gelegenheid hebben, de onderlinge afstanden der ge-
bruikte sterren te bepalen, dan zal ik hen gaarne bij deze hand-
leeskunst behulpzaam zijn.

Jupiter schittert al om 9 uur aan den Oostelijken hemel en
staat dus om elf uur zeer geschikt voor de waarneming der altijd
interessante wachters, en der vlekken op zijn oppervlakte.

Saturnus gaat in het sterrenbeeld Visschen langzaam naar het
Oosten: boven wezen wij reeds op de aanstaande ontmoeting met
de planeet *Mars*. De ring, die den 4^{den} October onzichtbaar is
geworden, keert ons tot Januari 1908 zijn donkere zijde toe.
Desondanks is hij weer zichtbaar, zooals vele waarnemers met
eenige verbazing bemerkt hebben. Ik zag den ring te Utrecht
zoowel den 22sten als den 27sten November zeer duidelijk. Was
de ring een vast ondoorschijnend lichaam, dan zou de zichtbaar-
heid van de niet-verlichte zijde moeilijk verklaard kunnen wor-
den. Daar echter op grond van andere overwegingen en waarnemingen
met zekerheid is uitgemaakt, dat de ring van *Saturnus*
uit een zeer groot aantal afzonderlijke satellieten bestaat, zoo
behoeft het verschijnsel niet te bevreemden, wanneer de tusschen-
ruimten tusschen deze satellieten maar niet te klein zijn.

De stand der *Sterrenbeelden* in den vóóravond (ongeveer 8 uur)
blijkt uit het volgende overzicht:

Zenith: Andromeda, Cassiopeia, Perseus;
Noorden: Grootte en kleine Beer, Draak;
Noordoosten: Giraffe;
Oosten: Kleine Hond, Lynx, Orion, Tweelingen, Wagenman;
Zuidoosten: Stier;
Zuiden: Driehoek, Eridanus, Ram, Visschen, Walvisch;
Zuidwesten: Pegasus, Waterman;
Westen: Arend, Dolfijn, Hagedis, Lier, kleine Paard, Pijl-
Vos, Zwaan;
Noordwesten: Cepheus, Hercules.

De *Melkweg* blijft in den vóóravond het voornaamste sieraad
van den Sterrenhemel. Hij vormt te 8 uur een boog, die nagenoeg
Oost—West loopt en door het Zenith gaat. *Vallende sterren* zijn
omstreeks den 11^{den} December in vrij groot aantal te verwachten:
hun straalpunt ligt in de Tweelingen. Wie de veranderlijke ster
Mira Ceti geregeld in een binocle of met het bloote oog waargenomen
heeft, zal bemerkt hebben, dat haar helderheid sinds het
begin van November verminderd is: waarschijnlijk wordt de ster
in den loop dezer maand weer voor het ongewapende oog onzicht-
baar.

Er vallen in December drie minima van de veranderlijke ster
Algol op geschikte avonden, n.l. den 7^{den} te 11 uur, den 10^{den}
te 8 uur, en den 30sten te 10 uur. In No. 13 van dit weekblad
werd reeds met een enkel woord van deze „*Algolminima*” gewag
gemaakt; het komt ons gewenscht voor, daarop nu iets uitvoeriger
terug te komen.

De Sterrenhemel is van oudsher door dichters, groote en kleine,
bezongen: als wij ons niet te zeer vergissen, is het in de sterren
vooral de majesteit van de starre onveranderlijkheid, die den men-
schelijken geest imponeerde en tot ontzag dwong. De Babylo-
nische astrologen zagen de eeuwige sterren 3000 jaren geleden
juist zooals wij ze thans zien. Zoo meende men althans vóór ander-
halve eeuw nog. Sedert echter de kijker, voorzien van fijne meet-
werktuigen, het menschenlijke oog verscherpte, is men tot het
inzicht gekomen, dat de onveranderlijkheid der sterrenbeelden maar
schijn is. De sterren bewegen zich ten opzichte van elkander: de
constellaties veranderen, hoewel dan zoo langzaam, dat de be-
roemde Grieksche sterrekundige Hipparchus, die in de 2de eeuw
vóór het begin van onze jaartelling leefde, zoo hij nu, na 2000
jaren, nogmaals een blik op den sterrenhemel werpen kon, geen
verandering in de hem zoo goed bekende sterrenbeelden zou kun-
nen ontdekken.

Niet alleen is de onderlinge stand der sterren op den langen
duur veranderlijk, ook hun lichtkracht, hun helderheid verandert.
Reeds in het begin der 17de eeuw werd met zekerheid de veran-
derlijkheid van de ster *o* van den Walvisch geconstateerd, die
om het raadselachtige van dit feit den naam *Mira* kreeg. Heeft
nu de moderne wetenschap misschien den alouden luister der

onveranderlijkheid aan den sterrenhemel ontnomen, zij heeft er iets anders voor in de plaats gegeven: positieve, hetzij dan voorloopig nog maar benaderde kennis omtrent den aard, de samenstelling, de ontwikkeling der vaste sterren. Wij hebben de overtuiging gekregen, dat een vaste ster veelal een lichaam is als onze zon; wij kunnen in vele gevallen de beweging der sterren bepalen, en een schatting wagen omtrent de afstanden, waarop zij van ons verwijderd zijn; afstanden, die slechts bij hooge uitzondering kleiner zijn dan het millioenvoudige van den afstand, waarop de aarde zich van de zon bevindt.

Een der sterren waarover wij het volledigste zijn ingelicht, is Algol, de heldere ster in het hoofd van Medusa, dat Perseus in de vuist houdt. Dat deze ster veranderlijk van helderheid is, werd reeds in 1669 ontdekt. Niet onmogelijk van Arabische naam Algol, voluit Ras al Gol (= Hoofd des Duivels) er op, dat de Arabieren reeds in de middeleeuwen de veranderlijke lichtsterkte hebben opgemerkt. De ware aard van Algol's lichtwisselingen werd intusschen eerst in het eind der achttiende eeuw vastgesteld. Het bleek toen dat Algol telkens afwisselend gedurende 60 uren constant van licht is, en gedurende 9 uren veranderlijk, zoodat men een periode van 69 uur moet aannemen. Treedt de veranderlijkheid in, dan daalt de ster gedurende 4½ uur tot op twee vijfde van haar oorspronkelijke helderheid, wordt dan, zooals wij reeds in No. 13 van „Buiten” vermeldden, ongeveer zoo zwak als haar buurman Persei, en herstelt zich in 4½ uur weer.

Het is nu door waarnemingen, die de plaatsruimte ons niet toelaat hier te beschrijven, uiterst waarschijnlijk geworden, zoo niet zeker, dat Algol eigenlijk een dubbelster is. De ster Algol bestaat uit twee afzonderlijke bollen, die, steeds op zekeren afstand van elkander blijvende, in 69 uren om elkaar heen draaien; wij zullen ze A. en B. noemen. Op goede gronden neemt men aan, dat een der twee zeer veel helderder licht geeft dan de andere, zoodat men b.v. B. tegenover A. donker zou kunnen noemen. Daar nu het vlak, waarin A. en B. zich om hun gemeenschappelijk zwaartepunt bewegen, nagenoeg door het oog van den waarnemer op aarde gaat, komt het telkens eens in de 69 uur voor, dat, van hier uit gezien, de donkere bol B. een tijdlang het licht van A. voor een groot deel onderschept. Algol vermindert in helderheid en wij nemen een „minimum” waar.

Door de nauwkeurige studie van de minima, die Algol te zien geeft, is het ons mogelijk geweest, een en ander omtrent deze merkwaardige dubbele ster te weten te komen. De bol A. is iets groter, de donkere bol B. iets kleiner dan onze zon; de afstand hunner middelpunten bedraagt bijna 4 maal de zonsmiddellijn. De dichtheid der materie in het Algolstelsel is gemiddeld iets meer dan $\frac{1}{3}$ van die van water, en ongeveer $\frac{1}{4}$ van de gemiddelde dichtheid van onze zon; de massa der dubbelster is ongeveer $\frac{2}{3}$ van de massa onzer zon, waarvan $\frac{1}{3}$ op A en $\frac{1}{3}$ op B komt. Eindelijk is het zeer waarschijnlijk, dat de Algolbollen heeter zijn dan onze zon, en dat hunne temperatuur nog steeds stijgt.

A. A. N.

UITSTAPJES.

III. DE HERFST IN VELD EN BOSCH.

ALS de winter niet al te vroeg invalt, en dat gebeurt bij ons dikwijls, kan het medio November nog zoo mooi zijn in de Natuur. Voor den beminnaar van Natuursport is het weêr eigenlijk altijd goed, want bij alle weernuances doet men ook weer andere ondervindingen op, ziet men de zaken verschillend en met ander oog.

Wanneer de eerste helft van November niet anders dan zacht weer of alleen nachtvorsten heeft gegeven, dan groeit en bloeit er nog veel, dat het aanschouwen dubbel waard is.

We bezoeken eerst de zuidelijke helling van een slaperdijk; en tusschen het nog groene gras zien we spoedig de fraaie bladrozetjes van het *Madeliefje*, en op verschillende plaatsen prijken ze met keurige bloempjes, die wel niet zoo groot zijn als in de volheid der tijden, maar toch even keurig en meer aantrekkelijk, dan in het hartje van den zomer, wanneer de goudhartjes onder de massa verloren gaan. Trouwer bloempje dan Bellis perennis is er niet. Men vindt het zowel in de arme zandstreken als op de vette klei, en bijna het geheele jaar door zandtoont het ons zijn gouden hartje en tweeslachtige bloempjes, die wit van binnen en roodachtig aan de buitenzijde zijn. Die roode kleur vindt men meer in den laten herfst dan in lente en zomer, stellig om op die wijze meer van de zonnewarmte te kunnen absorbeeren.

We kunnen niet lang stil staan bij elke bloeiende plant. Langs de dijkhelling zien we tusschen de madeliefjes nu en dan een bloeiende paardebloem en een rood bloemhoofdje van *Engelsch Gras*. Nog in twee soorten: *Armeria elagata* en *maritima*, kan men het Engelsch Gras vinden. Van de eerste soort zijn de stengels kaal en van *maritima* zijn ze kort behaard. Beide vertoonen prachtig hare bloempjes van vijf regelmatige kroonblaadjes en vijf meeldraden, die voor de kroonslippen zijn geplaatst. Vooral des zomers worden deze bloempjes bezocht door tal van kleine vliegjes, die uit- en inkruipen, en zoo voor de bloemen zowel kruis- als zelfbestuiving veroorzaken.

Wanneer we hier nu ook nog konden vinden exemplaren van de blauwe strandbloem (*Statice limonium*), die in zoo groot

aantal voorkomt op zilte klei, dan zouden we bijeen hebben al de vertegenwoordigsters voor ons land van de Plumbaginaceeën, waarvan ongeveer 300 soorten bekend zijn, verdeeld over 10 geslachten, en waarvan er niet minder dan 107 in Europa voorkomen. Ons vaderland is dus in dit opzicht wel stiefmoederlijk bedeed.

De dijk voert ons langs een moerasje met hoog riet begroeid. Meerkoeten en waterhoentjes zwemmen er rond en de dodaars duikt gedurig weg, om telkens maar even te voorschijn te komen.

Op lange stengels tusschen het riet vertoonen zich de keurige dullen van de *Lischdodde*. Als lampepoetsers of als kannewassers zijn die mooie, bruine cylindrs hier en daar bekend. Wanneer men aan zoo'n stengel trekt, haalt men de geheele plant met den dikken wortelstok en al naar zich toe. Een sieraad vormt de mooie knots, die in den bloeitijd alleen vrouwelijke bloempjes bevat, welke ieder uit een gesteeld vruchtbeginseltje met langen stijl en een langwerpigen stempel bestaan, en die in groote massa op elkaar zijn gedrongen, maar zoo, dat de uiteinden der stempels te zamen den bruinen wand vormen. Nu zijn de vruchtjes rijp en onder ieder fijn steeltje hebben zich gevormd vele witte haren, die het stevig gevulde uiterlijk veroorzaken. De vruchtjes zitten daar warm en wel bewaard en zullen er blijven tot aan het voorjaar, wanneer ze door die haren naar alle richtingen zullen worden heengedragen. Tenminste, wanneer de „toerebouts”, zooals ze in Friesland genoemd worden, niet afgeplukt zullen worden, als straks het ijs gelegenheid geeft, er bij te komen. Wanneer het pluis van de dullen goed droog is, laat het gemakkelijk los, en het vormt dan een zachte zelfstandigheid tot vulling van bedden en kussens.

In den zomer vindt men boven den bruinen cylinder van de Lischdodde nog een anderen, die geelachtig van kleur en losser samengesteld is. Deze bevat alleen mannelijke bloempjes, die ieder uit een drietal, op een steeltje gezeten, meeldraden bestaan. Wanneer zij hun stuifmeel aan den wind hebben prijsgegeven, om er de vrouwelijke bloempjes onder zich, of die van andere Lischdodden mede te bevruchten, vallen ze af, daar ze overbodig geworden zijn. Het bovineinde van den stengel steekt dan, als het ware door den cylinder heen.

We naderen een boschje, waaronder we opmerken tal van nog fraaie plantjes van *Moeras-Roerkruid*, het „Edelwit der vlakte”, dat het oog altijd aangenaam aandoet, vooral in het barre getijde.

Op ginds stukje bouwland staan tal van mooie, groene plantjes, die nog in vele moestuintjes voorkomen, en waarmede men toch voorzichtig behoort om te gaan. 't Zijn leden van de familie der Wolfsmelkachtigen of Euphorbiaceeën, en bekend onder de namen *Duivelsmelk* en *Kroontjeskruid*. Beide moeten gerangschikt worden onder de gewassen met vergiftige eigenschappen.

Bezie eens zoo'n Duivelsmelkplantje wat meer nauwkeurig. Mooi, blauwachtig groen ziet het geheele plantje er uit, dat in al zijn deelen een melksap heeft, geelachtig wit van kleur en kleverig op het gevoel. Wannner men het aan de vingers krijgt, laat het zich niet gemakkelijk weder verwijderen, en wie het op de kleeren krijgt, zal daarin vlekken moeten behouden.

De mooie blaadjes dezer plant vallen wel dadelijk op. Doch voor een nauwkeurige beschouwing van de bloempjes heeft men wel gewapende oogen noodig. Men ziet dan kleine sterretjes van acht witachtige punten met gele hoopjes er in, en in het midden daarvan op een steeltje een driekluizig splitvruchtje. Niet gemakkelijk is het voor den onderzoeker, uit te maken, dat de 10 à 12 meeldradjes, ieder aan een onnoozel steeltje bevestigd, elk een mannelijk bloempje vertegenwoordigen, en dat hetgeen men tusschen die paren schutblaadjes ziet, groepjes éénslachtige bloemen zijn, waaronder er maar één is, die een vrouwelijke bloem kan heeten.

Naar bloembekleedsels zoekt men te vergeefs, want die zijn er niet. De 8 kromme, witachtige puntjes zijn 4 paren hoorntjes, eigenlijk uitsteeksels van het omwindsel. 't Is niet gemakkelijk, dit alles te zien.

Het Kroontjeskruid, dat ook Wratttekruid heet, heeft ook wel die merkwaardige bloempjes, doch ze missen de witte hoorntjes, maar hebben daarvoor in plaats vier donkergroene, ronde schijfjes, die er uitzien als honingkliertjes. De bladerkroon is sierlijk. We hebben in dit alles weder te bewonderen de fijnheid en nauwkeurigheid der Natuur, waarbij het werk, door menschenhanden gemaakt, dikwijls grof afsteekt.

Meerdere planten zouden we nog kunnen vinden, doch we besluiten met even aandacht te schenken aan dit insect, onder een dorrend blad gezeten. Men zou het houden voor een sprinkhaan of krekkel. Toch is het een vlinder en wel een vrouwelijke *Wintervlinder* (*Cheimatobia brumata*), hetgeen beteekent „levend in 't midden van den winter”. Ze kunnen in 't geheel niet vliegen. Het lichaam der wijfjes is veel dikker, dan dat der mannetjes, doch de vier vleugeltjes zijn zeer klein, zoodat het slechts korte, smalle strookjes lijken, die beslist onvoldoende zijn voor de vlucht.

De mannetjes, die wel kunnen vliegen, ziet men des avonds en ook des nachts om de boomen fladderen, en meermalen ook komen ze in kamers en schuren, waar ze gaarne verblijf kiezen tegen de balken. De tuinman vervolgt deze dieren sterk, omdat de rupsen ervan den appel- en perenoogst kunnen doen mislukken.

Veel sluimert er reeds in November, doch lang niet alle leven is in dommel.

J. DAALDER Dz.

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE LEIDER VAN DE JACHT, BARON VAN DER BORCH VAN VERWOLDE,
GEEFT AAN H.H. DEELNEMERS DE NOODIGE INSTRUCTIES.

DRIJFJACHT-BESCHOUWINGEN.

HET is nu de tijd van het jaar, dat de groote jachten in ons land in vollen gang zijn. Van zulke drijf- of klopjachten een eenvoudige zakelijke beschrijving te geven is mijn doel met deze regelen; maar eerst moge een tweetal opmerkingen voorafgaan.

Eerstens: ik stel mij voor hier de jachtsport en nu speciaal een drijfjacht, te beschrijven als vermaak en wel één der meest intense, maar misschien minst bekende vermaken van het buitenleven. Dus kan hier niet verwacht worden een bij uitstek technische behandeling van de jacht als sport, welke meer op haar plaats is in een blad uitsluitend aan de jacht of de sport in 't algemeen, dan in dit geïllustreerde weekblad aan het buitenleven gewijd. Onder anderen is hier een conclusie van, dat ik er mij niet op toeleggen zal te spreken in de geijkte jachttermen van de jagerstaal, waarvan het niet- of verkeerd gebruik velen jagers een onvergeeflijke zonde lijkt en over welke bestaan en betekenis kolommen druks in de jachtperiodieken worden gevuld. Of men *het* haas moet zeggen of *de* haas is mij vrij onverschillig, als ik er slechts in slaag eenigszins aan te toonen het edele en passioneerende, het moeilijke en loonende van de jacht, ditmaal bepaaldelijk van de drijfjacht.

En in de tweede plaats: In 't nummer van „Buiten” van 12 October schreef de heer L. Seegers een althans voor leeken zeer lezenswaardige jachtcauserie, waarbij hij den tegen het jachtvermaak bevooroordeelden lezer tracht te overtuigen, dat er bij den echten jager geen quaestie is van „moorden”, ja, dat dikwijls 't wildschieten voor hem slechts bijzaak is. Ik ga 't waagstuk ondernemen ook de drijfjachten, waarbij 't immers alleen op wildschieten, op moorden dus, zou aankomen, te verdedigen tegen die velen, die de jacht een wreed vermaak vinden, geschikt voor barbaren, maar niet meer voor den beschaafden mensch van onzen tijd.

Ik zou mijn verweer kunnen splitsen in een verdediging van een natuurlijk recht tot jagen in 't algemeen, ook door aan te toonen de onmiskenbare moreele en lichamelijke voordeelen, die de jacht haar beoefenaars biedt; en in een verdediging van de drijfjachten in 't bijzonder, zoowel van economisch standpunt als uit 't oogpunt van sport bezien.

De jacht in 't algemeen: Zij, die de jacht een wreed en barbaarsch vermaak vinden, moeten ook 't plukken van bloemen wreed en ongeoorloofd achten. Immers een levensvoorwaarde voor de menschheid is dat evenmin als 't doden van 't wild heden ten dage; en waarom zou men een plant alle gevoel ontzeggen? Bloemen zouden geen reden van bestaan meer hebben in een rijk van blinden; het wild niet als er geen jagers waren om het te bemachtigen. De jacht vindt haar verdediging in het bestaan van het wild. Het wild is er voor den mensch. En zegt men, dat het kunstmatig aantelen van het wild toch alleen geschiedt om het te kunnen doden, hoeveel bloemen worden niet gekweekt alleen om ze te plukken!

Dus niet alleen de noodzakelijkheid het wild uit te roeien of binnen zekere perken te houden, maar eenvoudig het bestaan van het wild ten genoegen van den mensch, die slechts door groote behendigheid het zich zal kunnen toe-eigenen, is om het zoo eens uit te drukken, rechtsgrond voor het jachtvermaak. Dit te doen op de voor den jager meest eervolle en voor het wild minst

pijnlijke manier is het „weidmännlich” jagen en schieten: de ware jacht en schietsport.

De jacht is een sport en brengt als alle sporten tal van uitstekende lichamelijke en geestelijke resultaten voor haar beoefenaar met zich. Energie en doortastendheid; vlugheid van denken en voorzichtigheid; een vaste hand en een vaste blik zijn onmisbare voorwaarden voor den goeden jager. En bovendien, de jacht doet ons de natuur liefhebben en leert ons meer dan één sport haar taal. Dit alles weegt, dunkt mij, ruimschoots op tegen het verwijt, dat de jacht wreed maakt. Zij is geschikt en nuttig ook voor den beschaafden en fijngevoeligsten mensch van onzen tijd, getuige de vele hoogst ontwikkelde en artistiek aangelegde personen, die hare genoegens geenszins versmaden of verachten.

De drijfjacht in 't bijzonder. De economische en maatschappelijke voordeelen daarvan, die mij nu te binnen schieten, zijn vele. Ik denk hier aan den landbouw en de boscheultuur, waaraan vooral de drijfjachten ten goede komen; het brengen van geld onder de menschen, niet alleen door de noodzakelijkheid jachtopzieners aan te stellen en als drijvers velen flinke loonen te laten verdienen, niet alleen door geweer- en patronenfabrieken een goed bestaan te verzekeren, 't geen toch indirecte arbeidende klasse ten goede komt, maar ook door die „heele beweging” (zooals ze in Amsterdam zouden zeggen) in den tijd der groote jachten, 't geen huurkoetsiers, restauratiehouders en wie al niet direkt of indirect geen gering voordeel verschaft.

Ik denk hier aan een andere goede zijde der drijfjachten, n.l. onder het bereik van bijna ieders beurs wildbraad te brengen, dat, als deze er niet waren, misschien wel het dubbele zou kosten: waarmee ook dit maatschappelijk voordeel samenhangt, dat het baantje van wildstrooper minder winstgevend is, de verleiding dus kleiner om iets te doen, wat immers nog altijd bij de wet verboden is!

En nu rest mij nog aan te toonen welke sport er zit in drijfjachten en dus welk hoogstaand genot.

Voorop dient gesteld, dat hier als sport alleen de *schietkunst* in aanmerking komt; maar dan ook de schietsport in al zijn moeilijkheid en met de meeste variatie. Hier zit 'm de sport in zoo lastig mogelijke schoten te krijgen en niet in de eerste plaats in het zooveel mogelijk schieten. Evenwel het groote getal komt er natuurlijk bij. Maar sport en de beste sport is het, gedreven over een klein paadje te schieten, doubletten op gedreven patrijzen te maken. Dat is schieten en slaagt men daar geregeld in, dan is 't jagen voor de voet geen schieten meer.

En zoo leggen de moderne jagers, die drijfjachten geven er zich ook meer en meer op toe om naast snel vuur ook de mooiste schoten hun gasten aan te bieden; b.v. door te posteeren op eenigen afstand van het bosch of in een dal tusschen twee heuvels, waardoor de fazanten hoog uit de lucht moeten neergehaald worden.

Zulke schoten geven een niet te beschrijven voldoening en prikkelen de ambitie van den goeden schutter om altijd hoger en altijd beter, d.w.z. onmiddellijk dood te schieten.

En dan staat men op een drijfjacht met velen te schieten en wordt dus aangevuurd doordat de medeschutters zien hoe men

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE JACHTOPZIENERS GEVEN AAN DE DRIJVERS HUN ORDERS.

schiet; dáár is voor de spreekwoordelijke jagersbluf geen plaats! De sport zit dus vooral in 't mooie schot; daarin dus ook 't genoegen voor een goed deel. Maar er is meer. De voortdurende spanning van een jager op post, veelal de voortdurende actie, waarin men verkeert, is iets dat men elders zoo zelden in het leven aantreft. Dan 't passioneerende van een drijfjacht door het geknal der geweren en 't geroep der drijvers; en ook 't eenig mooi gezicht van sommige schoten, b.v. een fazantenhaan hoog in de lucht plotseling zijn vliegende vaart te zien stuiten en morsdood te zien neerkwakken op den grond.

En eindelijk geeft het aardig effect, dat het heele gedoe van jagers en drijvers maakt, de vroolijkheid en levenslustigheid, die er van uitgaat, het terugzien van vrienden en bekenden, kortom, 't idee juist van gezelschap van jagers een groote charme aan dit jachtvermaak.

Heb ik getracht de sport en 't genoegen van drijfjachten duidelijk te maken, ik ben in deze inleidende beschouwingen gelukkig al wat vooruit gelopen op de eigenlijke beschrijving van een klopjacht, waarvoor 't langzamerhand tijd werd.

Of een drijfjacht groot of klein is, hangt meestal van het terrein af. Is er veel vlak open terrein, 't zullen meestal groote driften zijn, daar men dan een weg, een sloot, een heg als grens van de drift moet nemen, wil men niet het wild van een volgenden drift al verjagen; waar groote bosschen en uitgestrekte heiden zijn zullen de driften ook groot moeten genomen worden. Daarentegen bij kleine boschjes en terrein, als de duinen, waar 't vol konijnen zit, moet men wel kleine stukken drijven, daar de konijnen anders vóór dat ze onder schot zijn onder loopen.

Maar laat ik nu als voorbeeld nemen een groote drijfjacht met

twintig geweren en een zestigtal drijvers. Dit is inderdaad een zeer groote jacht, die alleen op uitgestrekte terreinen kan gehouden worden. De driften op zulk een jacht zijn dan ook elk een 40 à 60 H.A. groot en duren gemiddeld drie kwartier. Op één dag kunnen hoogstens acht van zulke driften worden gehouden.

De voorbereidende maatregelen van een dergelijke klopjacht zijn niet gering. Het bepalen der driften en het uitkiezen der goede posten voor de schutters vereischen moeite en vooral ervaring. Niet alle driften zijn elk jaar even goed van wild voorzien; dit moet dus eerst onderzocht worden; en wat 't posteren betreft: bij zulke uitgestrekte driften is het dikwijls onmogelijk de schutters op geregelde afstanden te plaatsen, zóó dat 't wild altijd onder schot komt. In zulk een geval moet men kennen de wildpaden en de richting die 't wild 't liefst neemt. Eindelijk moet bij 't bepalen van elke drift steeds met verandering van den wind rekening gehouden worden, immers 't wild gaat gaarne met den wind mee.

Vóór elken drift deelt de leider van de jacht zijne instructies mee aan den aanvoerder van de drijvers, meestal één der jachtopzieners. De leider van de jacht posteert de schutters om de grenzen der drift heen, de jachtopzieners de drijvers. Ieder der drijvers heeft een nummer. In een lange rechte linie worden de drijvers door afroeping van hun nummer op gelijke afstanden van elkaar geplaatst; zij moeten dezen afstand gedurende het drijven bewaren en altijd zorgen in een rechte lijn te blijven loopen.

Ook drijft men in vlak terrein wel in een halven cirkel, zóó, dat de laatste drijver aan beide vleugels aansluit aan de beide verst uitstaande zijposten der schutters. Dan dringt alleen langzaam het centrum op en blijven de uiterste vleugels staan.

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE DRIFT BEGINT: DE LINIE DRIJVERS ZET ZICH IN BEWEGING.

Foto Aug. F. W. Vogt. GROEPJE SCHUTTERS NA AFLOOP VAN DE DRIFT, WACHTEND OP DEN WILDWAGEN.

Zittend, de bekende Schutters: W. Dull (vooraan) en Mr. A. A. Baron van Nagell. Staande, van links naar rechts: de Heeren Meijer—Drees; Jhr. Mr. Martens van Sevenhoven; A. Baron van der Borch van Verwolde; Mr. Baron van der Borch van Verwolde; Mr. J. Baron de Vos van Steenwijk; Jhr. Mr. P. van Nispen tot Sevenaer (vooraan); Staatsraad Mr. Th. Borret; H. Baron van der Borch van Verwolde; Jacques Scheidecker.

Een andere manier is 't z.g.n. „Kesseltreiben”. Hier staan drijvers en schutters om en om in een grooten cirkel, welke al nauwer toegehaald wordt, totdat er voor 't wild geen ontkomen meer aan is. Op een hoornsignaal van den leider mogen de schutters niet meer binnen den kring schieten, 't geen op zeker moment groot gevaar zou kunnen opleveren.

Maar ik heb hier het oog op de gewone (de eerste) manier van drijven, waar de drijvers altijd in een rechte lijn moeten blijven loopen, 't geen voor goed drijven een eerste vereischte is, maar dat dikwijls in boschachtig terrein zeer bezwaarlijk gaat.

Zoodra de leider van de jacht den laatsten schutter geposteerd heeft, geeft hij een hoornsignaal dat, door den leider der kloppers beantwoord wordt; dan begint de drift. Alle zijn gewapend met stokken, meest met polsstokken, om door geen sloot de rij te laten verbreken. Hun eenige werk is te kloppen op den grond of tegen het hout; schreeuwen, hoewel 't altijd gebeurt, is verkeerd. Vooral als 't wild tracht door hun linie heen achter uit te breken en er veel schoten langs de rij der schutters knallen, begint ook de jacht hen te passioneeren. Dan gaan ze schreeuwen. Maar dat veroorzaakt een echo, 't geen kloppen niet doet. Het wild weet niet meer waar 't vandaan komt, wordt

half dol en loopt dikwijls de drijvers bijna omver. Dit geldt met name voor reeën, die ook altijd achteruit slaan, als zij iets van de schutters voor aan het bosch bemerkten hebben. Ook zegt men, dat vooral moerhazen terug loopen en 't dus verkeerd is voor het behoud van een goeden hazenstand achter de drijvers schutters te posteeren of te laten oploopen, die de achteruit slaande hazen schieten.

Ondertusschen staat de schutter op zijn post, „vol verwachting klopt zijn hart”. Doodstil staat hij daar: de minste beweging zou het naderend loopend wild een anderen weg doen kiezen. Doodstil, maar toch vol aandacht dat niets aan zijn blik ontsnappe. Eerst heeft hij zich moeten oriënteeren, onderzocht in welke richting hij zonder gevaar kan schieten en waar het wild waarschijnlijk uit zal komen. Elk goed jager doet dit.

Als dan de drijvers naderbij komen of een naast hem geposteerde schutter het ziet, waarschuwen hem de uitroepen: „wartoe” (par tout of waart U) of „waar ik 'm weet”, voor loopend en „kiero” (tir haut) voor vliegend wild, dat een stuk wild is aantocht is.

Dat zijn de gespannen momenten en wanneer hij nu een haas in volle vaart op zich ziet afkomen of door zijn veerkrachtigen

Foto Aug. F. W. Vogt. GROEP VAN ALLE DEELNEMERS AAN DE DRIEFJACHT, GEHOUDEN DEN 9^{en} NOVEMBER ONDER VERWOLDE; MET ENKELE DAMES ALS TOESCHOUWSTERS.

Staande, van links naar rechts: Mr. Baron van der Borch van Verwolde (eigenaar van de jacht); Mr. W. Roosmale Nephew; O. van Diepenbrugge; Mr. D. Scheidius; A. Baron van der Borch van Verwolde; Mr. A. A. Baron van Nagell; Jhr. Mr. J. Martens van Sevenhoven; Staatsraad Mr. Th. Borret; Baronnesse van der Borch van Verwolde; E. Völcker; Jacques Scheidecker; Mr. A. J. Baron van Nagell van Ampsen; Jhr. Mr. P. van Nispen tot Sevenaer; Jonkvrouwe H. Beels; J. H. J. Meijer-Drees; W. Dull; G. Nacff; H. Baron van der Borch van Verwolde.

Zittend, van links naar rechts: H. Smidt van Gelder; Mr. J. A. G. Baron de Vos van Steenwijk; W. Baron van der Borch van Vorden; Jonkvrouwe F. Baronnesse van der Borch van Verwolde.

vleugelslag een fazant hoort naderen, dan begrijpt men hoe moeilijk het is, maar ook hoe noodig, kalm te blijven en rustig te schieten. Hier immers staat geen hond voor hem, die hem aanwijst waar precies de fazant zal opvliegen; hier hoort hij hem slechts aankomen, maar ziet nog niets; hier ook moet hij hem in de grootste vaart dikwijls in een kleine open ruimte, b.v. over een laan, er voor nemen. En hoe dikwijls hoort men niets aankomen moet men in 't zelfde oogenblik, dat men 't wild ziet, 't geweer epauleeren en schieten!

Dit schieten b.v. van fazanten over een laan, konijnen over een smal wandelpad vereischt de uiterste geoefendheid, waardoor de schutter bijna instinctmatig 't geweer in de goede richting houdt en er van mikken zoo goed als geen sprake is. Het is een zaak van gevoel.

Als dan zoo de lange rij der drijvers langzaam oprukt wordt het gevuur langs de linie der schutters steeds heviger, totdat de drijvers op een schot afstand van de schutters genaderd zijn. Bij bosch komt het wild dikwijls pas nog later te voorschijn, vooral konijnen en fazanten. Bij fazanten tracht men dit te coupeeren — immers een vlak voor den schutter springende fazant is geen mooi schot — door ijzerdraden midden in 't bosch te spannen, waardoor de fazanten niet verder kunnen loopen en wel op moeten vliegen.

Na afloop van de drift blaast de jachtleider verzameling; 't resultaat van den drift wordt overzien, 't wild aan den wildwagen gehangen, een nieuwe voorraad patronen ingeslagen, instructies gegeven, en voort gaat 't weer naar een volgenden drift.

Vier van zulke groote driften kunnen hoogstens op een morgen (van 8½ — 12 uur) gedaan worden. Dan komt de drift, waarop niemand misschiet; ik bedoel 't jachtdejeuner. Dit gebeurt dan meestal in een boerderij, soms buiten. Met hongerige magen en in opgewekte stemming vereenigen zich Nimrod's zonen aan een disch, waar meer de degelijkheid en hoeveelheid, dan de verscheidenheid der spijzen op den voorgrond treedt; want jagers zijn er meestal niet op gesteld lang opgehouden te worden en zelfs de dames, die dikwijls aan zoo een jachtdejeuner assisteeren, vermogen hen niet altijd aan den praat te houden. De dames hebben er dan ook op gevonden de driften na het dejeuner maar mee te maken, 't geen het misschieten en niet schieten zeer bevordert. Menig stuk wild dankt zijn leven aan haar!

Dus begint na één uur pauze de jacht weer met vollen moed tot donker toe. Dan haast ieder zich naar de plaats, waar het tableau zich bevindt, het resultaat van den ganschen dag.

En wat is nu gewoonlijk dat resultaat? Een gemiddeld cijfer, ook voor ons land alleen, op te geven, is uit den aard der zaak niet mogelijk.

Daarvoor is er te groote verscheidenheid van jachten, van terrein, van wild, van aantal geweren, ja, van wat al niet. In 't algemeen kan gezegd, dat die jachten, waar de hoofdschotel uit konijnen bestaat, 't grootste getal opleveren.

Dat zijn vooral de duinjachten, jachten in Utrecht, een enkele streek van Zeeland en sporadisch op andere plaatsen. Daar zijn jachtdagen van 400 stuks geen zeldzaamheid en komen dagen van 700 stuks wel voor. Daar zijn ook vooral de groote fazantenjachten; men kan rekenen, dat twee derden konijnen, één derde fazanten is. Dus 200 fazanten worden wel eens per dag geschoten. Deze voor ons land enorme getallen lijken nog grooter als men weet dat daar meestal zeer weinig schutters (5 à 7) aan deel nemen; dat is dus per hoofd soms 100, soms meer dan 100 stuks. Is 't niet begrijpelijk, dat hier dikwijls met twee geweren geschoten wordt, zoodat telkens één geweer achter den schutter geladen en gereed gehouden wordt? Zoo schoot de Prins, naar geladen en gereed gehouden wordt? Zoo schoot de Prins, naar ik vernam, voor 14 dagen bij Jhr. Sandberg op „de Bannink” voor zijn hoofd 140 stuks.

Intusschen, ik spreek nu ook van de allerbeste jachten hier te lande.

Dan volgen wel de hazenjachten in Zeeland, met een gemiddelde van 250 hazen per dag. Hier zijn meest verscheidene schutters.

En zoo daalt het af tot de kleinste getallen. Hoeveel drijfjachten worden er in ons land niet gehouden, die een 30, ja, minder stuks opleveren? Men sla er „De Nederlandsche Jager” eens op na.

Waar het terrein de meeste variatie biedt, waar groote en kleine bosschen, heidevelden, bouwland en weiden aanwezig zijn, is de jacht én om de natuur én om de verscheidenheid van 't wild, dat men schiet, dikwijls het genotvolst. Deze terreinen vindt men vooral in Gelderland, Overijssel en Noord-Brabant. Daar worden op één dag niet zelden geschoten alle denkbare soorten wild, behalve herten. Zoo b.v. hazen, patrijzen, fazanten, eenden, houtsnippen, konijnen, reeën, soms korhoenders, maar de grootste getallen schiet men hier niet.

De mooie reestand, die er langzamerhand komt, maakt de jacht daar nog aantrekkelijker. Laat alle jagers toch zorgen, dat hij zoo goed blijft, ja, nog beter wordt!

De tijden zijn ook op drijfjachtgebied wel veranderd. Een 70 jaar geleden, in den tijd der voorladers, was een resultaat van 20 hazen met 10 geweren al heel mooi in ons kleine land. Maar men moet niet denken dat dit altijd zoo geweest is en dat in 't buitenland ook in den ouden tijd geen groote getallen voorkwamen.

Toen waren de groote drijfjachten gansch anders ingericht dan nu. Een leger drijvers in verschillende afdeelingen verdeeld, gewapend met netten en begeleid door honden, omringde een of ander uitgestrekt terrein. Dan werd de ring al nauwer toegehaald, tot op een bosch in het midden van het terrein gelegen, waar al het wild zijn toevlucht had gezocht. De netten werden daar omheen gespannen en de jagers, die soms ieder zes geweren bij zich hadden, begaven zich binnen de omheining.

Dit was in waarheid een moordpartij. Zóó moet in 1733 in Bohemen één jacht gehouden zijn, die 20 dagen duurde. Drie en twintig jagers, waaronder de Keizer van Oostenrijk en Prinses Charlotte schoten toen zeven en veertig duizend negen honderd (47900) stuks: herten, reeën, wilde zwijnen, vossen, hazen, fazanten, patrijzen, kwartels en andere vogels! Daarvoor losten zij 116231 schoten! Zoo vermeldt ons een geschiedschrijver.

Ziedaar eenige jachtresultaten, waaraan ik dacht, sprekend van het tableau na afloop van de jacht.

Foto Aug. F. W. Vogt. HET JACHTDEJEUNER OP EEN BOERDERIJ.
Wegens het mooie weer verkoos een gedeelte der deelnemers buiten, voor de boerderij, te dejeuneren.

Elke drijfjacht moet eindigen met het bezichtigen van het tableau. Dat is immers het oogenblik, dat zoowel aan den gastheer als aan zijne jachttopzieners, die heel het jaar voor dien dag werkten, de grootste voldoening schenkt.

De hier gereproduceerde foto's geven U een beeld van een drijfjacht, als ik beschreef, gehouden den 9den November op het landgoed Verwolde. H. v. D. B. v. V.

DE KUSTMANOEUVRES VAN 18 TOT EN MET 25 SEPTEMBER 1907.

(Slot).

DEZE bleven het antwoord niet schuldig en vuurden met een snelheid, alsof werkelijk hun leven er van afhing. Het laat zich begrijpen, dat de „Blauwen” met hun vuur niet wachtten, tot Janmaat kalm aan wal was gekomen. Neen, toen de sloepen met hun kostbaren inhoud binnen het bereik van de geweerkogels kwamen, begon het geknetter in den duinrand al. En dat werd immer sterker. Toen namelijk de divisie-commandant der „Blauwen” zekerheid kreeg omtrent het feit der landing, werden fluks telegrammen verzonden en wielrijders en motorrijders naar alle richtingen gedirigeerd om zooveel mogelijk troepen naar het bedreigde punt te doen oprukken. De „Blauwen” kwamen dan ook uit alle richtingen aanstroomen. Hun cavalerie, die in de kazerne te 's Gravenhage op orders stond te wachten, was 35 minuten na het ontvangen van het bevel tot oprukken reeds present in de vuurlinie bij Kijkduin. Dat was dus nog eens rijden. Draf, gallop, vooruit maar! Er was haast bij! Ook de artillerie was „in no time” aan-

Foto Aug. F. W. Vogt.

NA AFLOOP VAN DE DRIFT.

wezig, doch kwam als gevolg van den vredestoestand, waardoor de telegrammen te veel tijd noodig hadden om over te komen, te laat. De mitrailleurs waren er al en boven het helsche lawaai van het geweervuur kon men haar venijnig getok duidelijk onderscheiden. De oorlog was hier dus in vollen gang. Veel tijd werd den „Rooden” en „Blauwen” echter niet gegeven om hunne veeten in een woest handgemeen uit te vechten. Nadat de Jantjes namelijk eenigen tijd aan het strand hadden zitten vuren, klonken plotseling boven het oorlogsgewoel talrijke trompetten en hoorns, die met het signaal „Schorsen der manoeuvre” allerwegen stilte geboden.

De landingsmanoeuvre eindigde hiermede en onze kranige zeelui begonnen weer hun terugtocht naar de respectieve schepen. Veel last werd hierbij ondervonden van de branding, die nog veel van de krachten van Janmaat vergde. Ook de „blauwe” troepen konden de bajonet afslaan en huiswaarts keeren met het gevoel, dat zij dien „Rooden” eens flink van de taart hadden gegeven.

Over het feit, of de landing al of niet gelukt is, zal ik niet verder redeneeren. Daarover is reeds het noodige gezegd. Alleen wil ik hier opmerken, dat wij ons niet moeten laten verleiden om uit het flinke, vlotte optreden der marinie verkeerde conclusies te trekken. Wat zich hier op 23 September in ongeveer 1½ uur afspeelde, eischte in vroegere oorlogen 4 en meer uren. Wat hiervan het gevolg is, behoef ik niet te zeggen. Kortom, wij kunnen, wat betreft de mogelijkheid van het slagen eener landing op onze Noordzeekust tamelijk, ja zelfs zeer gerust zijn.

Met de oefening op 23 September was voor deze manoeuvres de taak der marine afgelopen. De beide volgende dagen werden besteed voor oorlogshandelingen in ons polderland achter de duinen. Er werd namelijk aangenomen, dat de vijand geland was tusschen Ter Heyde en den Hoek van Holland, en dat hij 's Gravezande, Monster en Naaldwijk bezet had. De „blauwe” troepen waren teruggetrokken in Noordelijke en Oostelijke richting en op 24 September waren wij dus getuigen van een bloedige worsteling tusschen de „Rooden” en „Blauwen” in ons voor den verdediger zoo sterk polderland. De „Blauwen” hadden een stelling ingericht van af de Noordzee bij strandpaal 104 ongeveer over Wateringen, Schipluiden en St. Maartensregt tot den Nieuwen Waterweg om den „Rooden” den doortocht te betwisten.

De „roode” partij werd voorgesteld door het 10de Regiment Infanterie met de noodige hulpwapens. Deze troepen vormden de 3e brigade van een divisie, waarvan de 1e en 2e brigade verondersteld waren. Aan deze 3e brigade was de opdracht verstrekt om de stelling der „Blauwen” tusschen Wateringen en St. Maartensregt te doorbreken. In verband met deze opdracht mar-

cheerde de „roode” brigade den 24sten September te 8 uur 's morgens af, van Naaldwijk rechtstreeks naar Wateringen. Op haar rechterflank marcheerde een flankdekking van 2 bataljons, die weer 1 peloton cavalerie op hun rechterflank hadden.

Naarmate de „Rooden” de stelling der „Blauwen” naderden, werden hunne afdeelingen ontwikkeld en ontbrandde het gevecht. Aan de zijde der „Blauwen” werd in verband met de inkomende berichten het noodige verricht om de te Delft nog beschikbare reserves op de juiste plaats in de linie te brengen, terwijl aan den linkervleugel (het 4e Regiment Infanterie) de order gegeven werd om den oprukkenden vijand in de flank aan te tasten. De „blauwe” cavalerie zou hierbij met het 4e Regiment samenwerken.

Inmiddels waren de „roode” troepen gestadig vooruitgerukt, totdat zij, op 4 à 500 M. van de stelling gekomen, ten gevolge van het helsche vuur van den verdediger niet meer door de open polders vooruit konden. Wel spanden de „Rooden” al hunne krachten in om vuuroverwicht te verkrijgen, maar dit gelukte hun niet. De „Blauwen” bepoeierden hen daartoe al te veel en de „Rooden” lagen dan ook ten slotte zoo vast als een muur. Het was jammer, dat met het oog op den tijd, de oefening te 12 uur gestaakt werd. Anders hadden wij nog heel wat belangwekkends kunnen zien, als de flankstoot van het 4e Regiment zich had doen gevoelen. Doch er was niet veel aan te doen. Er moest wel een einde aan de oefening gemaakt worden, want in verband met de oefening van den volgenden dag hadden verschillende troependeelen door verandering van kwartier nog een flinken marsch te verrichten.

Eén groote leering hadden wij toch uit de oefening getrokken en dát is toch maar de hoofdzaak. De manoeuvres zijn toch bestemd tot leering en niet tot het scheppen van aardige gevechtmomenten. Kortom, wij hadden nog weer eens de overtuiging gekregen, dat het een eventueelen aanrander niet zoo licht zal vallen onze stellingen in het polderland aan te tasten.

Die overtuiging werd nog versterkt door de laatste oefening op 25 September. Ook daar bleek weer de kracht van 't polderland.

Voor dezen dag was aangenomen, dat de „Rooden” na een langdurigen en hardnekkigen strijd 's Gravenhage en Delft bezet hadden. In den namiddag van 24 September hadden „roode” afdeelingen ook reeds Wassenaar en Voorschoten bereikt. De „Blauwen” waren in Noordelijke richting teruggedaan en hielden nog enkele punten ten Zuiden van den Ouden Rijn bezet.

Voor den 25sten September bestond de „blauwe” partij uit het 4e Regiment Infanterie benevens de noodige hulpwapens, terwijl de „roode” partij sterk was: 't Regiment Grenadiers en Jagers

Regiment Infanterie, eveneens met de noodige hulpwa-
 tens.
 Ten einde de werkzaamheden aan de stelling van Amsterdam te
 dekken, hadden de „Blauwen” een stelling ingenomen tusschen
 Leiden en Katwijk aan Zee en was hun de opdracht verstrekt
 een actieve verdediging te voeren. De „Rooden” hadden het be-
 vel ontvangen zich meester te maken van de overgangen tusschen
 Leiden en Katwijk aan Zee en ook van de sluizen bij laatstge-
 noemde plaats. Er zou dus nogmaals een bloedige worsteling
 plaats hebben.

Te half negen rukten de „roode” troepen voorwaarts: de Gre-
 nadiers en Jagers door het duinterrein ten Noorden van den Was-
 senaarschen slag, het 10e Regiment in het polderterrein ten Oosten
 van Wassenaar. De „roode” cavalerie was reeds te half acht
 afgemarcheerd om de beide Katwijken (Katwijk aan Zee en Kat-
 wijk aan den Rijn) te verkennen. In vlotten gang werd noord-
 waarts gereden en zonder door de vijandelijke voorposten ver-
 ontrust te zijn werd Katwijk aan Zee bereikt. En daar wachtte
 de cavalerie een prachtige prooi. Infanterie was in het dorp nog
 niet te zien, doch wel een batterij veldartillerie, die zich daar heel
 kalm ophield, veilig als zij zich waande achter de beschermende
 infanterie-voorposten. Fluks de sabel uit de scheede en de bat-
 terij geattakeerd. Och, wat stonden die artilleristen te kijken.
 Ja, er was niets aan te doen. Zoo iets kan in oorlogstijd ook voor-
 komen en het eenige, wat St. Barbara's volgelingen nog konden
 doen, was den cavalerie-commandant te verzoeken, of zij even
 den tijd mochten nemen om hun testament te maken. Inmiddels
 was ook Katwijk aan den Rijn verkend. De resultaten waren
 gemeld, zoodat de cavalerie aan haar opdracht voldaan had.
 Daar echter bleek, dat de sluizen bij Katwijk nog onbezet waren
 en de commandant der cavalerie wist, dat de bemachting daar-
 van ook op het program der „Rooden” stond, nam hij deze voor-
 loepig in bezit en richtte zich aldaar met hulp van de vervoerde
 batterij ter verdediging tegen eventueel opdagende vijanden in.
 Intusschen was ook de infanterie Noordwaarts opgerukt en
 gestooten op de „blauwe” stelling ten Z. van den Rijn. Het op-
 rukken werd den „Rooden” niet gemakkelijk gemaakt. Het ge-
 weervuur knetterde onophoudelijk en ook de veldartillerie en de
 mitrailleurs lieten zich niet onbetuigd. Toch werd langzamer-
 hand terrein gewonnen, vooral in het duinterrein. De troepen
 in het polderland hadden een zware taak. Bij de minste voor-
 waartsche beweging nam aanstonds het vijandelijk vuur in hevige-
 heid toe en begonnen de mitrailleurs met hun onheilspellend
 tokken. Ja, dat zijn venijnige dingen, die mitrailleurs. Die
 gooien er in 1 minuut 4 à 500 schoten uit. Het is dan niet bepaald
 een pleziertje om tegen een paar van die instrumenten op te
 tornen.

Het gevecht bleef doorgaan. Het vuur nam soms in hevigheid
 toe om dan weer te verzwakken. Gedurende enkele momenten
 scheen het, alsof de strijd onbeslist zou blijven. Doch plotseling
 ontstond bij de „Rooden” meerdere actie. Onstuimig werd voor-
 waarts gedrongen. Wat was het geval? De brigade-commandant
 had toch inmiddels bericht gerkegen van het succes der cavalerie.
 Dat gaf verandering. Aanstonds werden de bevelen gegeven om
 thans krachtig door te tasten. En oogenblikkelijk daarna kon
 men dan ook overal het streven naar voren waarnemen. Vooral
 in de duinen werd flink aangepakt. Gesteund door het artillerie-
 vuur drongen de Grenadiers en Jagers voorwaarts en toen de
 commandant vermeende, dat hij het vuuroverwicht op de „Blau-
 wen” had verkregen, liet hij den stormaanval uitvoeren, welke
 met zeer veel élan en onder een krachtig hoera-geroep werd onder-
 nomen. Alsof zij nog niets gedaan hadden, stortten zich de „Roo-
 den” met de bajonet op den vijand, doch voordat zij nog gelegen-
 heid hadden in een woeste melée hunne krachten met die der
 „Blauwen” te meten, deed de leider „Eindigen der manoeuvre”
 blazen, waarmede de laatste oefening der manoeuvres eindigde.
 Aanstonds werden de troepen verzameld en na een welver-
 diende rust marcheerden de troepen af om te voet of per trein
 hunne garnizoenen weder te bereiken.

De oefeningen waren dus geëindigd en hiermede de voor ons
 zoo aardige dagen buiten in het vrije veld. Met gemengde ge-
 voelens werd de terugmarsch naar het garnizoen aanvaard.
 Was men aan den eenen kant blij, dat na de inspannende
 dagen nu weder een periode van betrekkelijke rust zou intreden,
 aan den anderen kant deed het ons leed, dat het echte militaire
 leven weer voorbij was. En ik geloof, dat dit laatste wel de
 overhand had op het eerste. Evenals toch de marine met ambitie
 haar dienst verrichtte, traden ook bij de landratten lust en ijver
 aan den dag. Ook bij hen werd flink gewerkt. Niettegenstaande
 de beide laatste dagen veel van de krachten gevergd was,
 heerschte toch overal een prettige, opgeruimde geest. Achter-
 blijvers werden bij de infanterie bijna niet opgemerkt en het
 is mij dikwijls opgevallen, dat infanteristen met doorgelopen
 voeten nog hun uiterste krachten inspanden om bij te blijven.
 Is dat geen bewijs van een goeden geest onder onze mannetjes?
 Met recht kunnen wij tevreden zijn. Wederom is gebleken,
 dat er bij den Nederlander nog wel feu sacré is, als het er op
 aankomt.

Zooals te begrijpen is, trokken de manoeuvres veel bekijk.
 En dat is geen wonder ook. In Holland, waar het wegnnet
 toestaat, om te voet, per fiets, per auto, per rijtuig of anders-
 zins nagenoeg overal te komen, moesten de manoeuvres wel
 vele belangstellenden uit hun dagelijksch kringetje trekken om

van het militaire schouwspel te genieten. Die vele toeschouwers
 en toeschouwers gaven den manoeuvres juist zoo iets gezelligs, In
 de anders zoo stille duinen en op de in gewone tijden zoo eenzaam
 liggende landwegen, wemelde het nu van aardige figuurtjes.
 Overal zag men de coquette parasolletjes in verschillende kleuren
 glinsteren in het heldere zonnelicht en allerwegen zag men
 Eva's dochteren het vijandelijk vuur trotseeren om zooveel
 mogelijk van „das Militär” te genieten. Denkt men zich daar-
 tusschen de onderscheidene uniformen en het schitterende goud
 der autoriteiten, dan kan men zich een voorstelling maken van
 het karakteristieke schouwspel, dat van 18 tot en met 25 Sep-
 tember in Holland's dreven te zien was.

En dan dat gekrioel, als de oefening afgelopen was. Dat
 was gewoon eenig! Opstoppingen op de smalle wegen waren aan
 de orde van den dag en zelfs de razende auto's waren hier ge-
 dwongen voort te kruipen met de snelheid van een kalm voet-
 ganger. Het was een gewriemel van belang. Alles wilde natuurlijk
 denzelfden kant uit en soms leek het een kluwen, die niet te ont-
 warren scheen. En lang duurde het dan ook, voordat de laatste
 militairen en toeschouwers van het slagveld verdwenen waren
 en de omstreken weer het gewone, rustige aanzien herkregen
 hadden.

Een enkele maal werkten de talrijke toeschouwers wel eens
 remmend op de troepenbewegingen. Maar heusch, zoo erg was
 het toch ook niet. Beter te veel toeschouwers dan geen enkel
 belangstellende. Ik voor mij zag in die groote belangstelling
 van de zijde van het civiele element iets zeer gunstigs. En al
 moge het misschien nu voor een zeker deel op rekening van de
 menschelijke nieuwsgierigheid te stellen zijn, toch was die breede
 schare toeschouwers voor mij een duidelijk bewijs, dat men in
 Nederland toch, niettegenstaande dikwijls voorgewende onver-
 schilligheid, veel gevoelt voor het leger en de vloot, voor het
 bolwerk van onze onafhankelijkheid. Ziet, dat stemt ons, mili-
 taireren, tot groote dankbaarheid.

Niet gaarne zou ik dit artikel eindigen, zonder nog een woord
 van eerbiedigen dank te hebben gebracht aan H. M. de Koningin
 en Z. K. H. den Prins der Nederlanden. Met de groote be-
 langstelling, die onze geliefde Koningin en onze Prins steeds
 koesteren voor leger en vloot, werden ook nu weder de manoeu-
 vres gevolgd. Den 19en September ondernamen H. M. en Z. K. H.
 aan boord van de „Piet Hein” een tocht langs de kust om de
 opstelling der troepen van uit zee in oogenschouw te nemen.
 Ook de landing te Kijkduin en de gevechten bij Wateringen en
 Katwijk werden bijgewoond, waarbij door een stafofficier de
 noodige voorlichting werd gegeven. Ongedwongen besafoggen onze
 geliefde Koningin en onze dappere Prins zich te midden van
 vertegenwoordigers van leger en vloot en te midden van een
 talrijk belangstellend publiek. Het deed een Oranjehart goed dat
 te aanschouwen. En de mannetjes voelden zich zoo trotsch, dat
 hun Koningin naar hunne oefeningen kwam zien. Het was de
 moeite waard, om dat uit hun mond te hooren. Trouwens wie
 zou niet onder den indruk daarvan komen? Het waren, evenals
 altijd, weer van die aangrijpende oogenblikken, oogenblikken, die
 ik nimmer zal vergeten en die als lichtpunten boven alles zullen
 schitteren, wanneer ik later nog eens aan die week „kustma-
 noeuvres” terugdenk.

ENRICUS.

DE JACHT VAN KAY DE SLANG.

(Vervolg).

ZIJ dronken uit de bakken en maakten het water vuil en
 dan vochten zij weer en liepen heen en weer, schreeu-
 wende: „Niemand in de Wildernis is zoo wijs en goed
 en knap en sterk en aardig als de Bandar-log!” Totdat
 zij weer genoeg hadden van de stad en naar de boom-
 toppen teruggingen, hopen de andere dieren naar hen
 zouden kijken.

Mowgli, die opgevoed was in de Wet der Wildernis, hield niet
 van dit soort van leven en begreep het ook niet. De apen sleep-
 ten hem naar de „Koude Legers” laat in den namiddag, maar
 in plaats van te gaan slapen, zooals Mowgli altijd deed na een
 langen dag, namen zij elkander bij de handen en dansten en zon-
 gen dwaze liedjes. Een van de apen hield een toespraak en ver-
 telde aan zijn makkers, dat Mowgli's gevangenneming een nieuw
 tijdperk van hunne geschiedenis was, want Mowgli zou hen leeren
 hoe zij takken en rotting aan elkander moesten maken tot een
 bescherming tegen regen en koude. Mowgli raapte eenige ranken
 op en begon deze in elkander te vlechten en de apen probeerden
 het na te doen, maar binnen weinige minuten verloren zij hunne
 belangstelling en begonnen hunne vrienden aan de staarten te
 trekken of op alle vier pooten op en neer te springen.

„Ik wil eten hebben,” zei Mowgli. „Ik ben vreemd in dit gedeelte
 van het bosch. Breng mij voedsel, of laat mij het zelf zoeken.”
 Twintig of dertig apen sprongen weg om noten en wilde „paw
 paws” *) te halen, maar onder weg begonnen zij te vechten en het
 was niet de moeite waard om terug te gaan met wat zij nog aan
 fruit over hadden. Mowgli was pijnlijk en boos en hongerig en
 hij liep door de verlaten stad, van tijd tot tijd het Vreemde-

*) Of papaw; zoete eetbare vrucht van den papawboom welke in
 tropische streken voorkomt.

lingensein uitroepende, maar niemand antwoordde hem, en Mowgli voelde, dat het slecht met hem gesteld was.

„Alles wat Baloo zeide van de Bandar-log is waar,” dacht hij bij zichzelf. „Zij hebben geen wet, geen jachtsein, geen aanvoerder; niets dan kleine diefachtige handen en onbeduidende woorden. Wanneer ik hier sterf of gedood word, zal het mijn eigen schuld zijn. Maar ik moet zien naar mijn eigen streek terug te gaan. Baloo zal mij wel slaan, maar dat is beter dan rozenbladeren af te schudden met de Bandar-log.”

Nauwelijks was hij tot bij den stadsmuur geloopt, of de apen trokken hem terug, zeggende dat hij nog niet wist hoe gelukkig hij was en knepen hem om hem dankbaar te stemmen. Hij beet zich op de lippen en zeide niets, maar ging met de schreeuwende apen naar een terras boven de roodsteenen reservoirs, die halfvol regenwater waren. Midden op dit terras stond een vervallen zomerhuis van wit marmer gebouwd voor een of andere koningin. Het gewelfde dak was half ingestort en versperde den doortocht van het paleis, waardoor koninginnen gewandeld hadden; de muren waren in vakken verdeeld met versieringen in het marmer van prachtig reliefwerk en ingelegd met agaten, kornalijn, jaspis en lapis lazuli en toen de maan achter de heuvelen opkwam, scheen zij door de opengewerkte versierselen en wierp schaduwen op den grond, die geleken op zwart fluweelen borduursel.

Zoo slaperig en hongerig als Mowgli was, kon hij niet nalaten te lachen wanneer de Bandar-log hem twintig maal herhaalde, hoe groot en wijs en sterk en aardig zij waren en hoe dwaas hij was, omdat hij van hen weg wilde loopen.

„Wij zijn groot. Wij zijn vrij. Wij zijn bewonderingswaardig; wij zijn het meest te bewonderen van allen uit de Wildernis. Dat zeggen wij allen en dus zal het wel waar zijn,” schreeuwden zij.

„En omdat je een nieuwe makker bent en onze woorden kunt overbrengen aan het Wildernisvolk en zij op ons zullen letten, willen wij je alles goeds van ons zelf vertellen!”

Mowgli zei niets en de apen kwamen honderden bij honderden op het terras om te luisteren naar hunne redenaars en zongen lofliederen op de Bandar-log, en wanneer een spreker ophield om adem te scheppen, schreeuwden allen tegelijk: „Dat is waar. Zoo zijn wij allen!”

Mowgli knipte met zijne oogen en zei ja, wanneer zij hem iets vroegen, en zijn hoofd gonsde van het leven.

„Tabacqui de Jakhals heeft hen zeker allen gebeten,” zei hij bij zichzelf, „en nu hebben zij de hondsdelheid. Stellig, dit moet „dewanee” zijn. Zouden zij nooit gaan slapen? Nu komt er een wolk voor de maan; als hij dicht genoeg was, zou ik probeeren om weg te loopen in de duisternis. Maar ik ben zoo moe!”

Dezelfde wolk werd opgemerkt door twee vrienden in de halfdroge sloot om den stadsmuur; want Bagheera en Kay, die wel wisten hoe gevaarlijk apen zijn in grooten getale, wilden geen gevaar loopen. Apen vechten nooit anders dan honderd tegen één en weinige voelen zich daartegen opgewassen. „Ik ga over den Westelijken muur,” fluisterde Kay, „en kom dan naar beneden. Zij zullen zich toch niet allen tegelijk op mij werpen...”

„Ik hoop het niet. Was Baloo maar hier, maar wij zullen doen wat wij kunnen. Wanneer de wolk voor de maan is, ga ik naar het terras. Daar houden zij eene soort van vergadering.”

„Goede jacht!” zei Kay en gleeed weg naar den Westelijken muur. Dit was de minst bouwvallige van allen en de groote slang werd een weinig opgehouden vóór hij een weg over de stenen kon vinden. De wolk was nu voor de maan en toen Mowgli afwachtte wat er zou gebeuren, hoorde hij Bagheera's lichten tred op het terras. De Zwarte Panter was den weg opgekomen zonder enig gedruis en sloeg (hij gunde zich geen tijd om ze te bijten) rechts en links onder de apen, die rondom Mowgli zaten in kringen van vijftig en zestig. Er was een gebrul van angst en woede en toen Bagheera op de rollende lichamen trapte, schreeuwde een aap: „Er is er maar één! Dood hem! Dood hem!” Een verwarde massa apen sloot zich om Bagheera, bijtende, krabbende, huilende en rukkende, terwijl vijf of zes Mowgli beet pakte, hem op den muur van het zomerhuis zetten en toen door het gat van het gewelf naar beneden wierpen.

Een jongen onder menschen opgegroeid, zou ernstig gekwetst zijn, want de val was een goede vijftien voet diep, maar Mowgli viel zooals Baloo het hem geleerd had, en kwam op zijn voeten neer.

„Blijf daar staan,” riepen de apen, „totdat wij je vrienden hebben doodgemaakt, en dan gaan we weer met je spelen, indien het giftige volk je in het leven laat.”

„Wij zijn van één bloed, gij en ik,” zei Mowgli snel, met het slangengeluid aan het einde. Hij hoorde allerlei geschuifel en gesis onder hem in het gewas en maakte voor zekerheid een tweede keer gebruik van het slangenteeken.

„Ss! Ss! Koppen omlaag,” zeiden een half dozijn stemmen (iedere bouwval in Indië wordt vroeg of laat eene woonplaats voor slangen en het oude zomerhuis krioelde van de Cobra's). „Stil kleine Broeder, sta stil, want je voeten doen ons pijn!”

Mowgli stond zoo stil als hij kon en gluurde door de openingen en luisterde naar den verwoeden strijd met den Zwarten Panter, en naar het gegil en geschetter en geplukhaar van de apen en naar Bagheera's diepen, schorren hoest, wanneer hij achteruit moest gaan en zich verweren tegen den troep vijanden. Voor de eerste maal in zijn leven streed Bagheera voor zijn behoud.

„Baloo zal er wel bij zijn. Bagheera zal niet alleen gekomen zijn,” dacht Mowgli en riep toen luide: „Naar den vijver, Ba-

gheera! Naar den vijver! Snel Bagheera! Snel en duik onder! Ga in het water!”

Bagheera hoorde het en de stem van Mowgli, vertellende dat hij veilig was, gaf hem nieuwen moed. Hij baande zich een weg duim voor duim in rechten lijn naar den vijver. Toen kwam van de vervallen muren het rommelende krijgsgeluid van Baloo. De oude beer had zijn best gedaan, maar kon niet eerder komen.

„Bagheera,” riep hij, „hier ben ik. Ik kom. Ik haast mij! Ahuwara! De stenen glijden weg onder mijne pooten! Vrees mijne komst, gemeene Bandar-log!”

Hij klom op het terras, om gelijktijdig tot den kop toe te verdwijnen in een wolk van apen, maar hij zette zich op zijne achterpooten, en zijne voorpooten uitstekende, omarmde hij zooveel apen als hij kon en begon toen te slaan met een regelmatig bat-bat-bat, als de voortdraaiende spaken van een fiets. Een plons en geplas verkondigde Mowgli, dat Bagheera zijn weg naar den vijver voltooid had, waar de apen hem niet konden volgen. De Panter hijgde naar lucht, met den kop alleen boven het water uit, terwijl drie rijen apen rondom stonden, woedend op en neer dansende en gereed om hem van alle kanten aan te vallen, wanneer hij er uit zou willen komen om Baloo te helpen. Toen hief Bagheera zijn druipenden kop op en riep Kay om hem te helpen, want hij dacht dat deze rechtsomkeert had gemaakt. Baloo, half bedolven onder de apen, kon niet nalaten te meesmuilen, toen hij den Zwarten Panter om hulp hoorde roepen.

Kay had zich juist over den muur kunnen heenwerken met een ruk, die een topsteen losmaakte en in de sloot deed vallen. Hij was niet van plan den slag te verliezen en rolde zich in en uit om zich te verzekeren, dat ieder stukje van zijn lang lichaam in goeden staat was.

Al dien tijd ging het gevecht met Baloo door en langs den rand van den vijver gilden de apen rondom Bagheera, en Mang, de Vleermuis, bracht af en aan vliegende, het nieuws van den grooten slag door de Wildernis, totdat zelfs Hathi, de wilde Olifant, trompetterde; en van heel uit de verte kwamen de apen over de boomen hunne kameraden in de „Koude Legers” te hulp en het geluid van het gevecht wekte al de dagvogels mijlen in de rondte. Toen kwam Kay aangesnel vol verlangen om te dooden.

(Wordt vervolgd).

VERWOEST LEVEN.

NIETTEGENSTAANDE alle zorgen aan onzen fruittuin of den boomgaard besteed, gaat toch jaarlijks een groot deel van de vruchten verloren, welke wij hoopten te oogsten. Al zijn de boomen in het voorjaar bedekt door een schat van bloemen, welke het oog bekoort, meermalen leveren zij niet, wat zij voorspelden. Regen en wind, nachtvorsten en zomerhitte slaan onze hoop vaak den bodem in. En

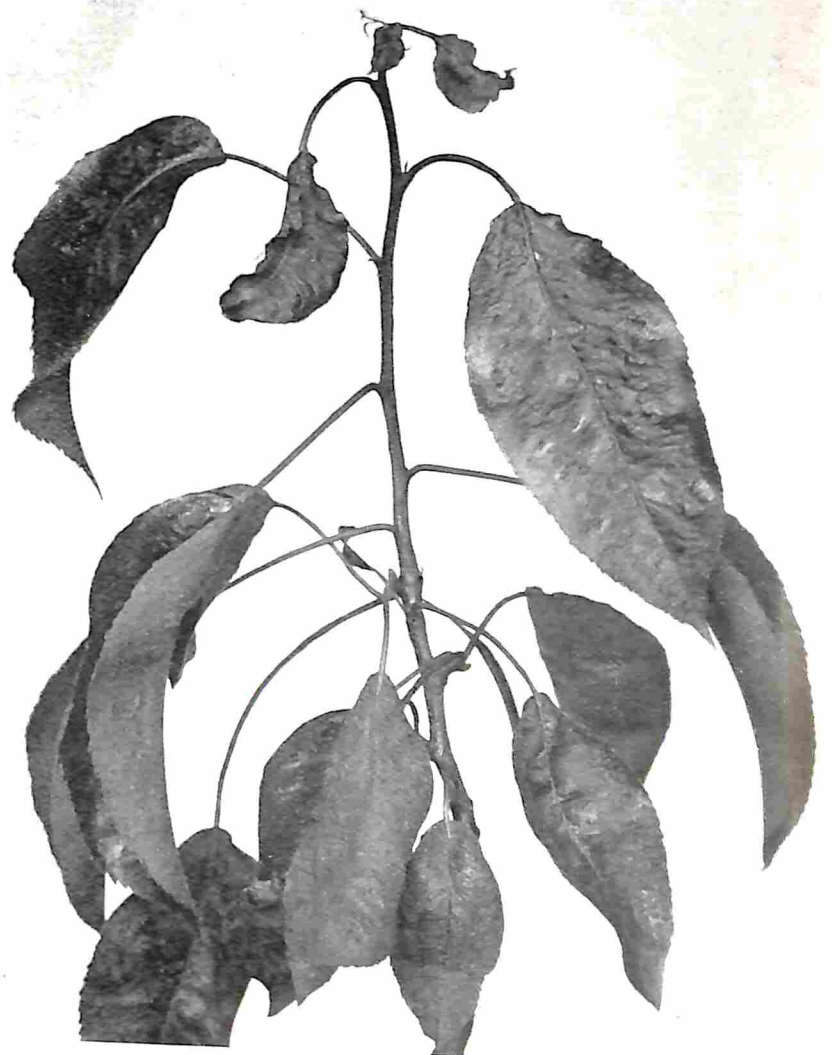

Foto Phytopathologisch Laboratorium.
BLADEN VAN DEN PEREBOOM MET PHYTOPTUS PIR.

niet alleen de natuurkrachten als zoodanig zijn het, die wij hebben te vreezen. Een heir var grotere en kleinere, zelfs van microscopische wezens, vraagt zijn aandeel, menige ziekte belet de vrucht tot rijpheid te komen. Het mag verwondering baren, dat men tot heden zoo weinig gedaan heeft, om de verwoesting door het kleine gedierte aangericht te voorkomen of ze te verdelgen, de ziekten te bestrijden. Waarschijnlijk is dit toe te schrijven aan de weinige kennis, die men bezat omtrent de levenswijze en voortplanting der kleinere dieren — vooral der insecten — den aard der ziekten en de middelen ter genezing. Gelukkig gaan wij in dit opzicht ook een betere toekomst tegemoet vooral door de voorlichting van het Phytopathologisch laboratorium te Wageningen en dat te Amsterdam. Aan de hand van ervaring en wetenschappelijk onderzoek willen wij zeer kort over enkele oorzaken van vernieling en ziekte spreken. Wij laten daarbij den invloed der natuurkrachten ditmaal buiten rekening.

En dan hebben wij u in de eerste plaats het geslacht der *Bladluizen* (*Aphis*) voor te stellen. Zij behooren tot de *onder-orde* der *Echte Bladluizen* (*Aphididae*), tot de *orde* der *Snavelinsecten* (*Rhynchotha*). Deze orde onderscheidt zich met de *Rechtvleugeligen* (*Gymnognatha*, *Orthoptera*) van de overige insecten door de samenstelling der monddeelen, welke door een zoogenaamden *snavel* tot zuigen geschikt zijn en door een onvolkomen gedaante-*verwisseling*. Tot de *Bladluizen* behooren een groot aantal soorten, verschillend van kleur en grootte en gewoonten, doch allen daarin overeenkomende, dat zij ontzettende verwoestingen kunnen aanrichten. Zij leven gewoonlijk in groot aantal heel gezellig en vriendschappelijk bijeen op bladen, knoppen en jonge twijgen. Hare sprietten zijn bijna zoo groot als het lichaam alleen. Deze worden gevormd door 6 leden. Het laatste lid vertoont eene groeve, die waarschijnlijk als reukorgaan dienst doet. Op het derde lichaamssegment van achteren af ziet men ter weerszijden een buisje uitsteken, een wasachtige stof afscheidende, welke tot bescherming dient. In 't vroege voorjaar komen uit de eieren, die onder verdorde bladeren of andere beschuttende deelen van den boom overwinterd hebben, jonge *ongevleugelde* *Bladluizen* te voorschijn. Zij zuigen zich met den snavel vast en doen zich te goed aan de sappen, die eigenlijk voor den boom bestemd zijn. Zij groeien daardoor ontzettend en zijn in 10 à 12 dagen volwassen. Door dien snellen groei wordt telkens haar jasje te nauw, zoodat zij in dien tijd wel vier maal een nieuw aantrekken. Door die vervelling worden de bladeren als het ware met een wit laken overdekt, dat men *meeldauw* noemt, niet te verwarren met een ander verschijnsel van gelijken naam, dat veroorzaakt wordt door het vasthechten op den zoogenaamden *honigdauw* van een zwam, welke een parasitisch leven leidt. Diezelfde honigdauw bevordert ook den groei van een andere zwam, die den *roetdauw* doet ontstaan. Volwassen geworden brengen ook zij *parthenogenetisch*, dat is *onbevruchte* eieren, levende jongen ter wereld, die al heel spoedig het voorbeeld van de stammoeder volgen. Neemt men nu in aanmerking, dat in één seizoen soms wel 12 à 13 generaties het levenslicht zien, die op gelijke wijze andere voortbrengen en men dus het aantal individuen uit één exemplaar voortgekomen op 30 quintillioen mag rekenen, dan blijkt ten duidelijkste, hoe schromelijk de verwoestingen kunnen zijn door die luidjes aangericht. Gelukkig hebben zij een aantal vijanden, onder wie in de eerste plaats de mensch genoemd moet worden, waarover zoo aanstonds nader. Verder zijn het de vogels, die ze oppikken, en een groot aantal die haar een langzamen dood doen sterven en een groot aantal andere insecten, o.a. het Lievenheersbeestje, die zich op hare zusteren werpen. Niet alle doen dit echter. Vele bezoeken haar uit vriendschap, zooals o.a. de mieren. Dit volkje aast op den straks genoemden *honigdauw*. In hare gulzigheid zuigen de *Bladluizen* zulk een massa sap uit de bladeren, dat zij weldra ongesteld zouden worden, indien zij het overtollige niet weer als excrementen uitwierpen. Voortdurend laten zij druppels vallen, waardoor niet alleen de onderhangende bladeren als met een vernis bedekt worden, maar ook de grond onder den boom vochtig

Foto W. Balk.

BLOEDLUIZ MET SPINSELMOT IN DEN TOP.

wordt. Deze excrementen zijn rijk aan opgeloste koolhydraten, vooral aan suiker en vormen den *honigdauw*. Het spreekt natuurlijk, dat daardoor de functiën der bladeren in hooge mate belemmerd worden. De mieren storen zich daar niet aan. Zij vergasten zich aan den honigdauw en gebruiken de *Bladluizen* als hare melkkoeien. De bladeren zijn de weigronde der mieren, die zij vaak omwallen. Ja, zij leggen zelfs koloniën aan in hare woningen en verzorgen haar vee op dezelfde manier als wij het onze doen. Met hare sprietten prikkelen zij het achterlijf op eene eigenaardige wijze, zoodat de *Bladluizen* dan meer vocht uitwerpen als gewoonlijk. Darwin verhaalt daaromtrent in zijn *Ontstaan der Soorten* (vertaling T. C. Winkler) het volgende: „Ik verwijderde alle mieren uit den omtrek van een troepje *Bladluizen*, ongeveer een dozijn, die op een plant zaten en waakte er verscheidene uren achtereen, met de grootste oplettendheid voor, dat geen enkele mier bij die *Bladluizen* kon komen. Na verloop van dien tijd was ik overtuigd, dat de *Bladluizen* behoefte hadden om hare vloeistof te ontlasten. Ik beschouwde haar eenigen tijd door eene loupe, doch geen enkele ontlastte zich. Toen prikte en kittelde ik haar met een haar, op dezelfde wijze, ten minste zooveel mij mogelijk was, als de mieren met hare sprietten doen; doch geen enkele *Bladluis* ontlastte hare vloeistof. Daarna veroorloofde ik eene mier er heen te gaan, en het scheen, aan het haastige loopen van het diertje te zien, alsof het begreep, welk een bron van genot haar wachtte. Oogenblikkelijk begon zij met hare sprietten den buik eener *Bladluis* te kittelen, en vervolgens dien van een andere; en elke *Bladluis*, zoodra zij de sprietten voelde, lichtte den buik op en ontlastte een droppel helder, zoet vocht, dat met gretigheid door de mier werd ingezogen.”

Is de kolonie zeer talrijk geworden, dan vertoonen zich ook meer en meer *geveleugelde* exemplaren. Geboren als *ongevleugelde* larven kregen zij weldra vleugels. Door den adem van een windje voortgedragen, verlaten zij haar bakermat en zoeken een nieuw vaderland op, teneinde daar andere koloniën te vormen. Eerst worden dus *ongevleugelde* *Bladluizen* geboren, bij latere generaties treft men de *geveleugelde* aan.

Nadert de herfst en vermindert het voedsel dan nemen in dezelfde mate de geboorten af. Ook de aard der individuen verandert. Het grootste aantal der jonggeborenen zijn *echte ongevleugelde* wijfjes; de overige kleinere zijn mannetjes. Na de paring leggen de vrouwtjes eieren, die overwinteren.

Ieder zal uit het voorgaande lichtelijk begrijpen, welke schade de *Bladluizen* aanrichten. En aangezien hare straks genoemde vijanden niet slagen in hare geheele verdelging moet de mensch te hulp komen.

De verstandige fruitteler doet wel zijne boomen bij de ontwikkeling der bladeren *herhaaldelijk* met schoon water te bespuiten. De pulverisator kan hier goede diensten bewijzen. Ook eene bestuiving met Perzisch of Amerikaansch insectenpoeder wordt toegepast. Zijn de boomen meer ontwikkeld en vertoonen de *Bladluizen* zich in erge mate, dan dient men de ineengeschrompelde bladen en twijgen te verwijderen en te verbranden. Daarna volgt een herhaalde bespuiting met tabaks-extract in groene zeepwater, of een petroleum-emulsie.

't Geldt echter ook hier, evenals bij menschen en dieren: *Voor-komen* gaat gemakkelijker dan *genezen*. Daarom zal ieder, die 't gevaar inziet, zijne boomen in den winter — wat trouwens tegen elke plaag probatum is — reinigen van mos en doode schors en ze daarna met een kalkoplossing bespuiten. Dit over Bladluizen in 't algemeen. Nu over eenige in 't bijzonder.

Over de *Druifluis* (*Phylloxera vastatrix*) spreken wij hier niet, omdat zij zich, door goede voorzorgsmaatregelen, nog niet in ons land vertoond heeft.

De *Bloedluis* (*Schizoneura lanigera*) is wel de ergste vijandin van den appelboom, ofschoon zij zich ook een enkele maal op den pereboom vertoont. Zij draagt dezen naam, omdat er, na dood gedrukt te zijn, een roode vlek overblijft. De kleur der ongevleugelde Bloedluizen varieert van *honinggeel* tot *roodachtig* bruin. De rug is met witte, wollige wasuitscheidingen bekleed. De later verschijnende ongevleugelde zijn glanzend zwart met een chocoladekleurig achterlijf. In den nazomer vertoonen zich de gevleugelde individuen. Deze zijn wit berijpt en met witte, wollige haren bekleed. Men vindt de Bloedluizen in lange rijen of troepjes liefst aan de schaduwzijde van twijgen en takken. Aangezien de *af-* en *uitwerpselen* in haar wollig omhulsel blijven hangen, schijnt de geheele kolonie door een vilten deken omgeven. Zij boren haar snaavel in de *schors* en het *spint* van den tak en den stam en berooven hem van zijne sappen. Daardoor wordt het hout *knoestig* en *broos*, waardoor allicht *kanker* ontstaat. Het individu nestelt zich graag in de spleten, welke daarbij ontstaan. De Bloedluis verspreidt zich snel en is uit dien hoofde des te gevaarlijker. Op beschutte terreinen komt zij meer voor dan op open boomgaarden, waarom het goed is bij den aanleg de boomen op behoorlijken afstand te planten.

Zijn de boomen hevig aangetast dan is uitroeien en verbranden het enige middel, terwijl op dezelfde plaats geen nieuwe appel- of pereboomen gezet moeten worden dan na ontmetting van den bodem. De minder aangestokene worden in den winter bespoten met petroleum of eene andere bijtende stof en een daarop volgende insmering met kalkwater of raapolie.

De later komende, *geveugelde* Bloedluizen brengen niet, als hare *ongevleugelde* voorouders levende jongen voort. Zij leggen 5 à 7 eieren, die kort na of bij het leggen uitkomen en *ongesnavelde* geslachtsdieren opleveren, welke bevrucht ei overwintert.

Op de foto van den tak met Bloedluizen bezet, bespeurt de aandachtige lezer ook het spinsel van de *Spinselmot* (*Hyponomeuta malinella*), een geduchte vijandin van den appelboom. Zij behoort tot de *Vlinders* (*Lepidoptera*, *Glossata*). De Spinselmotten hebben aan weerszijden van den kop een paar uitstekende *tasters*. De kleur van het aardige vlindertje is wit met zijdeachtigen glans. Op de voorvleugels loopen drie overlansche rijen zwarte stipjes. Ook rug en schouderdeksels zijn gestipt. De achtervleugels zijn donkergrijs met een lichtgrijze franje. De slanke, grijze, met zwarte wratjes bezette rupsjes leven heel gezellig en prettig bijeen in een kleverig spinsel. Zij voeden zich met de zachte deelen van bloemen en bladeren, niets overlatende dan de nerven en een der dekzijden. Naarmate zij meer behoefte hebben breiden zij hare gemeenschappelijke woning uit, zoodat de geheele tak als met een gewezen deken bekleed is. Is deze geheel afgeweid, dan zoeken zij een nieuwe woonstee op. Vandaar dat men haar in Gelderland *trekmade* noemt. In dit spinsel verpoppen zij zich in een haverkorreligen cocon. In den zomer legt het motje zijne eitjes in hoopjes op een blad bijeen. Gelukkig verschijnt maar één broedsel per jaar. In den herfst komen de rupsjes te voorschijn; doch zijn dan nog niet gevaarlijk. Dit worden zij eerst, wanneer zij hun

Foto W. Balk. GROENE APPELBLADLUIS, OOK DE VRUCHTEN ZIJN AANGETAST.

spinsel vervaardigen. Om zich van dat lastige goedje te ontdoen, drukt men ze eenvoudig bij het verschijnen in het voorjaar dood. Men moet echter hierbij met de noodige voorzichtigheid te werk gaan. Zij zijn levendig van aard en laten zich, als zij ontkomen kunnen langs een draad naar den grond, om weer voor den dag te komen als 't gevaar geweken is. Ook tracht men ze wel door bespuiten te verdrijven. Daar zij veel gevonden worden op doornheggen, is het gevaarlijk den ooftuin met dergelijke planten te omtuinen.

De *Mijten* (*Acarina*) behooren tot de Spinachtigen (*Arachnoidea*). Een paar soorten dezer familie rekenen wij tot de vernielers van den ooftuin. Voorloopig houden wij ons slechts bezig met de *Peregalmijt* (*Phytoptus pyri*), ofschoon 't bijlange na nog niet bewezen is, dat zij alleen op den pereboom leeft. Wellicht heeft zij nog wel meer zonden op haar geweten. Dit diertje veroorzaakt eene ziekte op het pereblad, welke men *pokziekte* noemt. Deze vertoont zich in den vorm van geelgroene of roode wratten, meestal gelegen in twee rijen aan beide zijden van den hoofdnerf.

Eigenaardig is het, dat aan denzelfden boom de bladeren van de eene twijg *alle* of *bijna* alle zijn aangetast, terwijl die van een andere nog geheel gaaf zijn. Eene verklaring hiervoor is te vinden in de omstandigheid, dat de *Peregalmijt* sommige knoppen binnendringt en daar hare eieren legt en andere ongemoeid laat. Vandaar ook, dat de ziekte zich reeds vertoont bij het ontplooiën der bladeren. Op welke wijze de galachtige uitwas ontstaat is nog niet met zekerheid bekend. Na het leggen der eieren schijnt de mijt de pok te verlaten, waarin men later de jongen vindt. De pokmijten worden weldra bruin, sterven en slepen het blad in haar val mee. Om zich van dit ongedierte te verlossen plukt men de aangetaste deelen af en verbrandt ze, terwijl men in den winter de twijgen kort insnoeit.

Voor 't oogenblik willen wij de kleine Wandalen van onzen fruittuin verder met rust laten, in zooverre als wij er niet meer over *spreeken*; intusschen te herhaaldelijk *verontrustende*, ten einde ze te verdelgen.

Ook de zusteren uit het plantenrijk azen op onze vruchtboomen en dat zijn in de eerste plaats de *Zwammen*. Ofschoon de zoozeergevreesde *gomziekte* der Steenvruchten ook door andere oorzaken schijnt te ontstaan, speelt hier de *Clasterosporium carpophilum* toch een groote rol. Deze ziekte is te onderkennen aan een massa heldere, gele of bruingelegom, die van stam, takken en bladeren soms van de vruchten leekt, welke aan de lucht blootgesteld ver-

stijft. De aangetaste deelen lijden een kwijnend bestaan en sterven eindelijk af. De ziekte openbaart zich vaak na verwondingen, na ongelegen verplanting of te diep planten, en komt het meest voor op zwaren, vochtigen en met dierlijken mest bemesten grond. Eene bespuiting met Bouillie Bordelaise of Bordeauxsche pap kan, bij den Pruimeboom tenminste, heilzaam werken. Een mengsel van 2 à 3 K.G. kopervitriool en 2 à 3 K.G. ongebluschte kalk op 100 l. water is de beste samenstelling. Dat de zieke deelen tot op de gezonde weefsels in den rusttijd moeten worden afgesneden en de wonden dicht gesmeerd, zal wel geen betoog behoeven. Gemis aan ruimte belet ons thans nog andere ziekten te behandelen. Misschien komen wij daar later op terug. Laten wij voortdurend onzen ooftuin nagaan of er ook hier of daar mossen of losschors te verwijderen of te verbranden valt. En bovenal, laten wij er op bij den aanleg, dat wij ons steeds voorzien van kerngezonde, goed gevoede exemplaren, ze plaatsende op een mulle, flink afwaterenden bodem. Sterke, krachtige boomen zijn minder aan ziekte onderhevig en bieden langer weerstand aan schadelijke invloeden. Een losse grond bevordert de toetreding van lucht en het voor de oplossing der voedingsstoffen noodige water.